

Kerkdienst Janskerk 11 maart 2018
Thema: 4^e zondag van de 40-dagen-tijd
Lezing: Paulus' brief aan Filemon
Voorganger: Harry Pals

Overweging

'Wek uw kracht en kom ons bevrijden' - weten we wel wat we zingen? 'Wek uw kracht en kom ons bevrijden': dat betekent dat we er om smeken dat er een kracht over en onder ons komt die ons optilt uit onze normale verhoudingen, die ons daaruit losweekt, loswoelt, losbikt - *ons*, dus niet alleen mij, maar ook die ander naast mij, *ons samen*, en dus ook die verre naaste, uit een andere sociale laag, uit een andere wereld.

Paulus - overtuigde gelovige Jood - had ervaren dat de verhoring van zo'n gebed zijn wereld compleet ondersteboven keerde. Niets bleef nog gelijk. Hij was van zijn hoogmoedige paard gevallen, had zijn stokpaardjes moeten inleveren, had zijn blindheid, zijn begrenzingsen onderkend. Hij was keihard tegen Jezus opgelopen - en sindsdien waren zijn innerlijke en uiterlijke grenzen opengereten. Hij was over die grenzen de wereld van zijn tijd ingetrokken met de vrede van Jezus onder zijn huid. En dus ook met alle lastige vragen die die vrede met zich mee bracht.

'Genade voor jullie en vrede van God onze vader en de heer Jezus Christus' - zo begint Paulus zijn brief aan Filemon. Ook al zo'n gevaarlijke zin om aan te horen - want als je de goddelijke genade en vrede krijgt toegesproken, dan *doen* die wat met je. Genade: de vreugde die de Eeuwige in mensen heeft. Vrede: het samengaan over grenzen heen. Dat maakt alles nieuw, heel je leven. En dat is meteen concreet en praktisch. En zo verwoordt Paulus zijn verplichtende verbondenheid met Filemon en de andere Jezus-volgelingen in Kolosse.

Filemon is een steunpilaar van de gemeente daar, hij wordt meteen samen met die gemeente genoemd; niemand is los verkrijgbaar. Filemon was al langer bekend bij Paulus - maar nu is er iets nieuws in hun verhouding geslopen door Onesimus. Die was bij Paulus komen aanlopen, als slaaf weggelopen van zijn heer Filemon. Weggelopen slaven waren in het Romeinse Rijk vogelvrij, weggelopen was een doodsvonnis. Misschien had Onesimus bewust zijn toevlucht bij Paulus gezocht, om zijn bemiddeling in te roepen.

Paulus kende als Jood natuurlijk de voorschriften van Mozes. Daarin staat o.a.: "Je zult een slaaf nooit uitleveren aan zijn heer, als die bij jou redding zoekt van zijn heer." [Deut. 23 : 16] - want dat past niet bij het samenleven als bevrijd volk. Die levensregel was alleen nog maar dringender geworden door de vrede van Jezus, waardoor alle mensen in principe zusters en broeders geworden zijn. Een slaaf en zijn heer: broeders in Christus - kan dat? Hoe dan?

Wij kunnen met onze wereldwijze visie makkelijk zeggen: slavernij kan dan toch niet meer, Paulus. Maar slavernij was een instituut dat de wereld van toen overeind hield: de overgrote meerderheid in het Romeinse Rijk was slaaf en deed het echte werk. Paulus was er niet aan toe om dat instituut te bevechten. Maar hij moet wat met die gemeente van Jezus in Kolosse, waar hij verantwoordelijkheid voor draagt, waar een heer en een slaaf in die verhouding zo niet verder kunnen - zeker als die slaaf zich onttrokken heeft aan de macht van de heer.

Wat doet Paulus? Hij zet de taal van geloof en hoop in, de taal van de nieuwe ruimte waarin Jezus hem en anderen geplaatst heeft. Met die taal doet hij een beroep op Filemon, om een nieuwe verhouding met Onesimus aan te durven, om hem terug te ontvangen '*voor eeuwig*' - en dan gaat het niet over het hiernamaals, dat is een vreselijk bedrog van de kerk de eeuwen door; nee, 'eeuwig' betekent: als mens van de nieuwe eeuw, de nieuwe tijd die met Jezus is aangebroken, dat betekent dus hier concreet: *als broeder*. Misschien, Filemon, kun je zo aan Onesimus wel *meer dan een slaaf* hebben: zelfs een *geliefde* broeder.

Typisch Paulus, zegt Rowan Williams in zijn boekje over Paulus dat we momenteel met enkele mensen lezen: hij is grootmoedig en warm, maar manipuleert ook, met zijn rijkdom aan theologische begrippen. Ja, dat zie ik ook wel: Paulus wil zo graag gedaan krijgen wat hij voor zich ziet, daarom oefent hij druk uit. En ik ben onder de indruk van zijn poging om 'de Heer' en

'het vlees' aan elkaar te verbinden: het vlees is bij Paulus het weerbarstige allergewoonste dagelijkse bestaan; wat je door Jezus met elkaar hebt, dat kan niet anders dan blijken in je dagelijkse bestaan.

Hoe liep het af met Filemon en Onesimus? We weten het niet. Later is er sprake van een *bisschop* Onesimus in Efeze [in een brief van Ignatius]. Dezelfde? We weten het niet. Hoe liep het af voor de andere slaven die Filemon ongetwijfeld had? Ook dat weten we niet. Maar een eeuw later stierven Perpetua en Felicitas in het Noord-Afrikaanse Carthago, terechtgesteld als christenen; de een was slavin, de ander haar meesteres, maar ze liepen hand in hand de arena binnen en zetten zo de heersende orde op de kop. Er was iets gebeurd, iets in gang gezet, ongetwijfeld mede door Paulus' brief. Paulus tilde dit particuliere gebeuren uit boven deze 2 leden van de Christus-gemeenschap, maakte dit tot zaak van de hele groep - aan die is zijn brief gericht...

We weten het: nog steeds is de slavernij niet afgeschaft, er zijn slaven in de sexbusiness en de kledingindustrie, er zijn kindsoldaten en ongedocumenteerden. En hoe worden *wij* dagelijks gekneed, tot slaaf gemaakt in werkverbanden, consumptie, mediagebruik? Allemaal dingen van uiteenlopend gewicht, zeiden we, maar toch... In welk hokje zitten wij vast, ook onder elkaar? Door etiketten, beelden over en weer, over 'ons soort mensen' en de anderen.

En dan onderling: durven we het aan om vrijuit naar elkaars verhaal te vragen, niet te oordelen en ons niet veroordeeld te voelen; want een ander kan mij uiteindelijk nooit onvrij maken, als ik mij vrijgemaakt weet als een volgeling van Jezus - toch? En al zullen wij elkaar niet zo gauw ouderwets zusters en broeders noemen - we zijn in de kerk toch samen weggenoten van Jezus, hebben zo via hem een band met elkaar - en wat doet dat met ons...? Niet elkaar bevestigen in onze vooroordelen, niet elkaar onverschillig maar wat ruimte laten - maar hoe doen we dat in vrijheid, de vrijheid van Jezus...?

Wie dienen wij? Waaraan zijn we gebonden, verslaafd misschien? Dat is zaak van ons samen, van onze gemeenschap. En tegelijk weet ik, weten wij niet hoe we dat vorm zouden moeten geven. Maar Paulus was ook zoekende, met al zijn hartstocht en redeneerdrift... Laten we met hem meezoeken, richting Pasen, voorbij aan alle slavernij. Zo moge het worden, zo moge het zijn.